

Horváth István
Dr. Járó Zoltán

NYÁRFA-GAZDÁLKODÁSUNK HELYZETE

A fatermesztés hosszú periódusa és az élőfakészlettel való gazdálkodás tervszerűvé tétele érdekében elengedhetetlen a meglévő erdők adatainak részletes ismerete és a távlati tendenciák felmérése.

A megalapozottabb fagazdálkodás biztosítása érdekében a MÉM 1973-ban elrendelte vállalatokra, illetve gazdálkodóra lebontva 1990-ig előrevetített tervek készítését. Ennek a munkának volt szerves része a nyárasok részletes számbavétele és az adatok feldolgozása. Az adatfelvételt az állami erdőrendezőségek végezték, az állami erdőgazdaságok erdeiben a gazdaságok közreműködésével. Az erdőterületeken túlmenően a műszaki átvételi jegyzőkönyvek, illetve helyszínelés alapján felvételekre kerültek a fásításokban található nyárasok is. Mind az adatfelvétel, mind a feldolgozás az Erdőrendezési Főosztály irányításával történt, az Állami Erdőrendezőségek Műszaki Irodája (ÁEMI) által készített hálóterv és részletes útmutató szerint. A munka eredményes elvégzéséhez jelentős segítséget adott az ERTI a felvételi és tervezési feladatokra vonatkozó irányelvek, fatermesztési táblák, valamint méretcsoportokra és választékokra vonatkozó táblázatok készítésével, ellenőrző mérések végzésével.

A feldolgozás eredményeként kapott adatok szerint 1973. január 1-i időpontban a nyáras fajok csoportonkénti megoszlását az 1. táblázat mutatja. A kimutatott összes területből a nyár közel 130 ezer hektáron egyetlenül, 64 ezer hektáron pedig elegyként fordul elő. (Ez utóbbiból a nyár redukált területe 24 ezer ha). Legnagyobb területen az óriásnyár elegy fordul elő (redukált területe 10,5 ezer ha). Ebben főleg a nyár elegyes akácos típus szerepel, amelynek további számottevő arányú telepítése felülvizsgálatot igényel. Az állománytípus természetéből adódik a korainyárasok elegyessége (4 ezer ha redukált terület) főleg az ártereken. Hasonlóan a fajaj tulajdonságaiból következik az, hogy a fehér és szürkenyár állományok nagyobb része elegyes (redukált területük közel 5 ezer ha). Általában az elegyes nyárasok felvétele és értékelése okozta a legtöbb nehézséget.

Mind a jelenlegi állapot, mind a jövő tervezése szempontjából nem érdektelen a fajták és korosztályviszonyaik vizsgálata.

A *korainyár* az 'I—214' olasznyár nagyarányú telepítéséig a nyár állományaink negyedét—harmadát képviselte területben és élőfakészletben egyaránt. Ez az arány az elmúlt tíz, főleg öt évben 16 ill. 4⁰/₀-ra esett vissza. Ennek az iparilag legjobban hasznosítható nyárfajtának visszaszorulása nem indokolt, telepítését szorgalmazni kell, vagy nagyobb értékű, de hasonló termesztési eljárást igénylő fajtával kell kicserélni.

Az *óriásnyár* ma nyárasaink területének 41⁰/₀-át foglalja el és terület- ill. élőfakészlet-viszonyai a legegyszerűsebbek. A hektáronkénti élőfakészlete és az átlagnövedéke 20—25 éves korig a korainyárénál nagyobb. Egészségi állapota gyenge. A közeljövő feladata az óriásnyárasoknak olyan termesztési mód-

Nyárfa fajcsoportok

	0—5	6—10	11—15	16—20	21—25
	éves korosztály				
Korainyár	2 040	6 563	7 286	4 640	2 576
Óriásnyár	19 740	19 853	14 387	5 676	2 066
Olasznyár	23 570	10 030	898	84	—
Egyéb nemes nyár	667	818	1 016	423	181
Fehér- és szürkenyár	1 845	2 298	3 764	2 687	1 873
Rezgőnyár	—	18	49	155	179
Feketenyár	91	234	432	528	598
Összes:	47 953	39 814	27 832	14 193	7 473
Koresoportok területaránya %	31	26	18	9	5

ját kidolgozni és alkalmazni, amelyik egészségesebb és műszakilag használhatóbb anyag termesztését teszi lehetővé. A távlatban betegséggel szemben ellenállóbb, az óriásnyárhoz hasonló műszaki értékű klón bevezetésén kell munkálkodni.

Az 'I—214' olasznyár robbanásszerűen lépett be nyárgazdálkodásunkba. Jelenleg nyárasaink területének 22⁰/₀-át foglalja el, ezen belül 10 évnél fiatalabb 97⁰/₀ és öt évnél fiatalabb 68⁰/₀. Helyes ez a nagy térfoglalás, mert rövid idő alatt ez a nyár-klón adja a legnagyobb fatermést, 9—10 éves korban 12,4 m³/ha az országos átlagnövedéke. Igényes nyár-klón, csak megfelelő termőhelyen és technológiával adja a várt fatömeget. Sajnos, jelentős a gyenge növekedésű olasznyárasok területe, s ez arra int, hogy a nem megfelelő termőhelyválasztás, ápolás, nyéses egyaránt az állomány leromlásához vezet.

A fehér és a szürkenyár területaránya 13⁰/₀. Az elmúlt tíz évben területe csökkent. Kétségtelen, hogy növedéke a nemesnyárakét nem éri el, de azokon a termőhelyeken, ahol telepítése indokolt, többet nem várhatunk tőle. A termőhely termőerejének megtartásában, javításában a jövőben nagyobb teret kell juttatnunk számukra. Viszonylag hosszú vágásfordulóval kezelhetők és pionir szerepet is betöltenek. A nemesítés feladata iparilag jobban hasznosítható fajták, klónok létrehozása.

Az egyéb nemesnyárok, valamint a rezgőnyár és a feketenyár együttes terület aránya jelentéktelen, mindössze 6⁰/₀, ami a fiatal korosztályokban 1—3⁰/₀-ra csökken. Jelentőségük elenyésző. Főleg a feketenyárasok kiöregednek, a felvett állományok értékelése is bizonytalan. A rezgőnyár érdemel elsősorban nemesítési szempontból figyelmet. Szükségünk van hegy- és dombvidéken rezgőnyár jellegű fajtákra, amelyekkel a nagyarányú fenyvesítést csökkenthetjük ezeken a kis termőképességű, nemesnyárok számára alkalmatlan termőhelyeken.

A nyárasaink korosztály megoszlása egyenlőtlen még akkor is, ha figyelembe vesszük azt, hogy viszonylag rövid vágáskorral kezeljük őket. Azt azonban bizonyos várhatjuk, hogy ha a ma 5—10 éves nyárasok a vágáskorhoz közelebb kerülnek, a kitermelhető fatömeg mennyisége és a választékok minősége is nagymértékben javulni fog.

A felmérés kiterjedt a meglévő nyárasok termőhelyére is. A megállapítások szerint, a véghasználat elvégzése után 1990-ig 26 ezer ha-on más fafajjal kell a felújítást elvégezni. Ugyanakkor a várható nyártelepítések eredményeként — évi 4000 ha-t véve alapul — 1990-re közel 200 ezer ha nyárterülettel szá-

korosztályonként

1973-ban				Élőfakészlet bruttó m ³	Terület- arány %	Élőfakész- let arány %
26—30	31—35	36—	Összesen			
területe (ha)						
1 506	1 643	1 964	28 218	3 772 944	18	24
411	248	231	62 612	5 170 478	41	33
—	—	—	34 582	1 043 616	22	7
77	42	84	3 308	265 984	2	2
2 482	2 112	2 965	20 026	3 730 558	13	24
206	272	200	1 079	152 715	1	1
889	666	1 039	4 477	1 544 075	3	9
5 571	4 983	6 483	154 302	15 680 370	100	100
4	3	4	100			

molhatunk. Már az ERTI nyár fajösszehasonlító kísérletei is bizonyították, hogy a hazai termőhelyek kis részben optimálisak a nyárak számára. Ennek ellenére nem lehet beletörödni abba, hogy nyárásaink 17%-át kell átalakítani. A továbbiakban a nyár-telepítések előtti termőhelyértékelést még szigorúbban kell alkalmazni.

Részben a termőhely helytelen megválasztásának eredménye, hogy a hektáronkénti élőfakészletek alacsonyok, az országos átlag 101,6 m³/ha. A véghasználati fatömegek a közepes és gyenge fatermési osztályok közt helyezkednek el. A korainyár a 26—30 éves korcsoportban 257 m³/ha élőfakészletű (átlagnövedéke 9 m³/ha); az óriásnyár a 21—25 éves korcsoportban 226 m³/ha élőfakészletű (átlagnövedéke 9,8 m³/ha), az olasznyár 11—15 éves korcsoportban 133 m³/ha élőfakészletű (átlagnövedéke 11,6 m³/ha) és a fehér- és a szürkenyár 30—35 éves korcsoportban 341 m³/ha élőfakészletű (átlagnövedéke 10,3 m³/ha).

A termőhely helytelen megválasztása nemcsak az állományok gyenge növekedését okozza, hanem közvetve a károsítók elszaporodását is elősegíti olyannyira, hogy gyakori az állományok minőségének romlása, sőt teljes pusztulása is.

A kitermelésre kerülő fatömeg célszerű szabályozása érdekében az egyes fajcsoportok vágáskorát a következők szerint állapítottuk meg:

Fafaj csoport	Felvételi- kor ter- vezett	Hozadékszabályozás során kialakított	
		vágáskor (év)	
		1973—1980	1981 utáni
évekre			
Korainyár	25	40	35
Óriásnyár	20	37	30
Olasznyár	15	15	15
Egyéb nemesnyár	25	40	30
Hazainyár	30	45	35

Ezeknek a vágáskoroknak a figyelembevételével sikerült a nyárkitermeléseket úgy meghatározni és ütemezni, hogy a fakitermelési lehetőségek egybeessenek az időközben belépő új ipari létesítmények és egyéb kötelezettségek foly-

tán jelentősen megnövekvő igényekkel. Az igények és a gazdasági követelmények mérlegelése esetleg már 1981 után lehetővé teszi a vágáskoroknak a tervezetthez való további közelítését.

A távlatban a következő nyár fakitermelésekkel számolunk:

1973-ban kitermelt fatömeg (1000 m ³)	1975-ben kitermelésre tervezett fatömeg (1000 m ³)	1976—1985	1986—1990
		között évente	
862	900	1500	1900

Az V. ötéves tervidőszakban kitermelésre kerülő fatömeg erdőkezelők közötti megoszlása az alábbi:

erdőgazdaságok	40,4 ⁰ / ₀
állami gazdaságok	16,7 ⁰ / ₀
vízügy	6,2 ⁰ / ₀
termelőszövetkezetek	33,5 ⁰ / ₀
egyéb	3,2 ⁰ / ₀
	100,0 ⁰ / ₀

A fakitermelés ütemezését, valamint a kitermelésre kerülő faanyag választékolását — a megfelelő mennyiségű méretes anyag biztosításán túlmenően — papírfa-centrikus szemlélet alapján terveztük. Ennek megfelelően az 1976. és 1990. közötti időszakban kitermelhető bruttó nyár fatömegnek a következők szerinti választék megoszlása várható:

apadék	20,0 ⁰ / ₀
hámozási rönk	0,6 ⁰ / ₀
fűrészipari rönk	23,4 ⁰ / ₀
egyéb iparifa	0,7 ⁰ / ₀
papírfa	32,0 ⁰ / ₀
rostfa	15,5 ⁰ / ₀
vastag tűzifa	4,5 ⁰ / ₀
vékony tűzifa	3,3 ⁰ / ₀
	Összesen: 100,0 ⁰ / ₀

Ez a választékmegoszlás az 1973—1975 évinél kedvezőbb. Nagyobb rönkmennyiséggel számol és a papírfa mennyisége is növekszik a vastag tűzifa felhasználása révén. Az apadék ⁰/₀-a azonban érthetően nő, mert a vékony tűzifa nagy része gazdaságosan nem hasznosítható és így az apadékba kerül.

Az 1973. évi nyárfelvétel és értékelés olyan adatok birtokába juttatta az erdőgazdálkodó szervezetet, amilyenekkel egyetlen fafajra vonatkozólag sem rendelkezünk. Nemcsak a nyárasaink jelenlegi állapotáról kaptunk tájékoztatást, hanem a távlati tervezést is objektív adatokra építhetjük. Megszabhatjuk a nyárgazdálkodás irányát és a kutatás számára is kijelölhetjük a megoldásra váró feladatokat. A jelenleg meglevő és a jövőben okszerűen telepítésre kerülő, korszerűen kezelt nyárasok igen fontos szerepet töltenek be a hazai faipar ellátásában, a külkereskedelmi kapcsolataink alakításában és a környezetvédelemben egyaránt. A 154 ezer ha nyáras 15 millió m³ fatömegével erdeink számottevő része. A szakembereknek fáradhatatlanul munkálkodniuk kell annak érdekében, hogy ezek a gyorsan növekvő fafajok 1990-ben a 200 ezer hektáron a mainál nagyobb fatömeget és értékeesebb választékot szolgáltatassanak.